

วิชาการในศิริราช – เกร็ดเล็กเกร็ดน้อย

ศาสตราจารย์ นายแพทย์วันชัย วัฒนชีวนาน

ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อาจารย์ในคณะแพทยศาสตร์ที่เรียกกันว่า “อาจารย์แพทย์” หรือ “ครูแพทย์” นั้น มีบทบาทหรือหน้าที่ซึ่งมีลักษณะพิเศษต่างไปจากอาจารย์หรือแพทย์โดยทั่วไป กล่าวคือ

- อาจารย์แพทย์ทำหน้าที่เป็นอาจารย์หรือครูที่ให้ความรู้แก่นักศึกษาแพทย์และแพทย์ประจำบ้าน เพื่อให้เป็นแพทย์ที่ดีต่อไปในอนาคต ขณะเดียวกันอาจารย์แพทย์เองอาจจะต้องทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษา เพื่อช่วยชีวิตผู้ป่วยให้หายจากโรคและมีสุขภาพที่ดีต่อไป

- ในฐานะที่เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย อาจารย์แพทย์ควรมีบทบาทในการชี้นำสังคม ได้แก่ การสร้างองค์ความรู้ (โดยการวิจัย) นำองค์ความรู้ที่สร้างขึ้น ไปเผยแพร่เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมต่อไป ในขณะที่ในฐานะที่เป็นผู้ที่ให้ทั้งองค์ความรู้ ตลอดจนเป็นผู้ที่ใช้องค์ความรู้ เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี อาจารย์แพทย์จึงเป็นกลุ่มนักวิชาการที่มีโอกาสสูงในการสร้างองค์ความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ หรือผลกระทบ (impact) ต่อการช่วยเหลือหรือชี้นำสังคม

บทบาทของอาจารย์แพทย์และคณะแพทยศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น เป็นเรื่องของวิชาการ หรือความเกี่ยวข้อง กับองค์ความรู้ทั้งในด้านการได้มาซึ่งองค์ความรู้ได้แก่ การวิจัย การพัฒนาความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง การนำองค์ความรู้ไปใช้ในการเรียนการสอน และการบริการคือการรักษาผู้ป่วย รวมถึงการป้องกันโรค การเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสู่สังคมโดยสื่อหรือวิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ คณะแพทยศาสตร์ที่กำหนดวิธีตัดสินว่าจะเป็นสถาบันการแพทย์ชั้นนำ จะต้องเป็นผู้มีในด้านวิชาการ โดยเฉพาะการ

สร้างองค์ความรู้และเผยแพร่ผลงานวิจัย คณะแพทยศาสตร์ที่ขาดองค์ประกอบนี้จะไม่แตกต่างกับโรงพยาบาลทั่วไปทั้งของรัฐและเอกชน ที่เน้นการให้บริการแต่เพียงอย่างเดียว

ระยะเวลาที่ผ่านมา คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ได้รับการยกย่องว่าเป็นสถาบันการแพทย์ชั้นนำของประเทศ ด้วยการมีบุคลากรทางการแพทย์ที่มีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาเฉพาะทาง มีผลงานวิจัยที่เป็นที่ยอมรับ ทั้งนี้คณะฯ ได้พยายามพัฒนาทุกวิถีทางที่จะสนับสนุนให้อาจารย์และบุคลากรอื่นในคณะฯ สร้างผลงานทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง ได้แก่

๑. การให้ทุนแก่อาจารย์และบุคลากร ไปศึกษาและฝึกอบรมยังต่างประเทศ เพื่อพัฒนาศักยภาพทางวิชาการให้สอดคล้องกับพันธกิจหลักของคณะฯ ได้แก่ การเรียนการสอน การบริการ และการวิจัย จวบจนปัจจุบัน คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ยังมีศักยภาพในการสนับสนุนอาจารย์ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ โดยทุนหลักๆ คือ ทุนสมเด็จพระบรมราชชนก ทุนสนับสนุนจากศิริราชมูลนิธิ ที่ผ่านมามีอาจารย์ส่วนใหญ่ของคณะฯ ประสบความสำเร็จในการศึกษาและฝึกอบรมที่ต่างประเทศ มีผลงานวิจัยตีพิมพ์เฉลี่ย ๓-๔ ฉบับ/คน

๒. ทุนวิจัยและกลไกสนับสนุนการวิจัย คณะฯ มีกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำหรับอาจารย์และแพทย์ประจำบ้าน ซึ่งปัจจุบันยังมีเพียงพอ กล่าวคือสัดส่วนของการใช้กองทุนยังไม่มาก คณะฯ มีกลไกสนับสนุนการวิจัย ได้แก่ สถานส่งเสริมการวิจัย ซึ่งให้คำแนะนำในการวางแผนหรือเขียนโครงการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลทาง

สถิติ นอกจากนี้คณะ มีนโยบายและริเริ่มโครงการที่มีห้องปฏิบัติการกลางสำหรับเครื่องมือทางห้องปฏิบัติการที่มีราคาแพง เพื่อให้อาจารย์และนักวิจัยได้ใช้ร่วมกัน

๓. ทูล “เฉลิมพระเกียรติ” เพื่อสนับสนุนค่าครองชีพ ทำให้อาจารย์ได้มีเวลา ตลอดจนเป็นกำลังใจให้อาจารย์ในการทำงานด้านวิจัยและวิชาการได้เพิ่มขึ้น

๔. สนับสนุนการเผยแพร่ผลงานวิจัยและวิชาการ ตลอดจนให้รางวัลการสร้างผลงานที่มีคุณภาพ ได้แก่ ทูลให้อาจารย์ไปเสนอผลงานวิจัยยังต่างประเทศ ทูลสนับสนุนการตีพิมพ์ผลงานวิจัยในวารสารวิชาการระดับนานาชาติ โครงการตำรา-ศิริราช รางวัลการตีพิมพ์ผลงานวิจัยในวารสารที่มี impact factor และรางวัลตำราศิริราช-มหิดล

มีคำถามว่าในขณะที่คณะ มีกลไก รวมทั้งปัจจัยอยู่มากมายในการสนับสนุนให้อาจารย์สร้างผลงานทางวิชาการ ปัจจุบันคณะ มีผลงานทางวิชาการมากพอที่จะบรรลุวิสัยทัศน์ที่คณะ ได้ตั้งไว้ว่าจะเป็นสถาบันการแพทย์ชั้นนำในเอเชียหรือไม่ ข้อมูลของเครื่องชี้วัดเชิงเปรียบเทียบที่มีอยู่ โดยเฉพาะผลงานทางวิชาการ รวมทั้งผลงานที่มีการอ้างอิงต่อจำนวนอาจารย์ปริมาณทุนวิจัยจากแหล่งทุนนอกคณะ การดำรงตำแหน่งทางวิชาการ แสดงให้เห็นว่าคณะ และอาจารย์ในคณะ ยังมีความจำเป็นต้องสร้างผลงานทางวิชาการเพิ่มขึ้น เพื่อให้คณะ บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ ในการนี้คณะ อาจารย์ รวมทั้งผู้บริหารจะต้องช่วยกันสร้างปัจจัยที่เอื้อต่อการเอาชนะอุปสรรคที่ขัดขวางการสร้างผลงานวิจัยและวิชาการ ได้แก่

ก. มุมมองและแรงจูงใจในการทำงานหรือสร้างผลงานทางวิชาการ โดยทำความเข้าใจที่ถูกต้องของบทบาทอาจารย์ในคณะแพทยศาสตร์ ว่าแตกต่างจากแพทย์ในโรงพยาบาลทั่วไป โดยเฉพาะการสร้างองค์ความรู้ที่ขึ้นสังคม และนำองค์ความรู้มาพัฒนาการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อาจารย์ในมหาวิทยาลัยควรเข้าใจให้ถูกต้องว่า บทบาทของอาจารย์คือนักวิชาการหรือนักบริหารของมหาวิทยาลัย ที่จะทำให่มหาวิทยาลัยอยู่ขั้นแนวหน้าของสถาบันทางวิชาการ และแก่นแท้ของการเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยคือ การเอาดีในด้าน

การทำงานหรือสร้างผลงานทางวิชาการที่มีคุณภาพมากกว่าการเอาดีด้านอื่น แม้ว่าสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ทำให้โอกาสและความยากง่ายที่อาจารย์จะสร้างผลงานทางวิชาการจะแตกต่างกันไป และอาจมีผลต่อแรงจูงใจ ซึ่งในอดีตแรงจูงใจหนึ่งของการทำงานหรือสร้างผลงานทางวิชาการคือ ความภูมิใจด้านความก้าวหน้าในวิชาชีพ รวมทั้งตำแหน่งทางวิชาการ แต่ในปัจจุบันได้มีสิ่งหรือระบบต่าง ๆ เกิดขึ้นทำให้อาจารย์ในมหาวิทยาลัยสามารถมีความก้าวหน้าในด้านอื่นที่หลากหลายมากขึ้น นอกเหนือไปจากด้านวิชาการ

ข. การบริหารเวลาที่เหมาะสม การทำงานวิจัยหรือสร้างผลงานทางวิชาการ ต้องอาศัยเวลาที่พอเพียง ปัญหาหลักที่กล่าวกันเรื่อยมาคือ เวลาไม่พอ เชื่อกันว่าภาระงาน (workload) ของอาจารย์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ขณะเดียวกันบุคลากรสายอาจารย์ก็เพิ่มขึ้นอย่างมากเช่นกัน ไม่มีข้อมูลที่ยืนยันว่าอัตราของการเพิ่มของภาระงานต่อการเพิ่มจำนวนอาจารย์ในปัจจุบันเหมาะสมหรือยัง ประเด็นที่ต้องพิจารณาคือภาระงานของอาจารย์ที่เพิ่มขึ้น เป็นภาระงานตามพันธกิจหลักหรือหน้าที่ของอาจารย์ในคณะแพทยศาสตร์หรือไม่ ได้แก่ สอน บริการ วิจัย และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม หรือเป็นเพราะมีภาระงานอื่นอยู่มาก เช่น จากระบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใหม่ รวมทั้งความเกี่ยวข้องกับเอกชน (รวมถึงบริษัท) เพื่อแก้ไขอุปสรรคในด้านของภาระงานที่มากหรือเวลาที่ไม่มีไม่เพียงพอ ผู้บริหารคณะ และอาจารย์คงต้องช่วยกันทำความเข้าใจในประเด็นเหล่านี้ เพื่อเอื้อให้อาจารย์ได้ทำงานตามที่ตนเองถนัด รวมทั้งปกป้องอาจารย์รุ่นใหม่โดยเฉพาะที่เพิ่งกลับจากต่างประเทศพร้อมกับศักยภาพทางวิชาการที่เต็มเปี่ยม ให้ได้ทำงานวิจัยและวิชาการต่อเนื่อง ก่อนที่ศักยภาพเหล่านั้นจะละลายหายไป

ค. การเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ ประโยชน์ที่ควรจะเป็นของการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการคือ ผลตอบแทนของการที่อาจารย์ได้สร้างองค์ความรู้ขึ้นและนำองค์ความรู้ไปเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้นตำแหน่งทางวิชาการน่าจะเป็นแรงจูงใจให้อาจารย์สร้างผลงานวิจัยและวิชาการที่มีคุณภาพ มากกว่าการตั้งเป็นเป้าหมายแรกหรือสำคัญที่สุดของอาจารย์ มุมมองหรือแรงจูงใจของ

การเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการที่ผิดไปจากที่ควรเป็น อาจทำให้มหาวิทยาลัยและประเทศไทยขาดศักยภาพในการแข่งขัน ในด้านการสร้างผลงานวิจัยและวิชาการให้มากขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ

ในสภาวะที่มหาวิทยาลัยมหิดลในฐานะมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ได้ตั้งเป้าหมายของการเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำ ๑ ใน ๑๐๐ ของโลก คณะแพทยศาสตร์

ศิริราชพยาบาลในฐานะที่อาจกล่าวได้ว่า เป็นคณะที่มีทรัพยากรมากที่สุดของมหาวิทยาลัย ไม่อาจหลีกเลี่ยงการเป็นกองทัพหลักที่มีความเข้มแข็งทางวิชาการของมหาวิทยาลัย และจำเป็นต้องวางแผนทางยุทธศาสตร์ รวมทั้งมุมมองและการบริหารจัดการทั้งทรัพยากรบุคคล เวลา และทรัพยากรอื่น เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าว